

SÖNDAGEN DEN 8:E MAJ 2011

Shamanens sång - en roman om ett mörkt kapitel i svensk sjukvårdshistoria

Ur Björn Johnsons blogg, fil dr och statsvetare på Malmö Högskola

Hjärtläkaren Martin Lehman är besviken över samhällsutvecklingen och trött på byråkratiseringen och det ständiga omorganiserandet inom sjukvården. När hans hustru dör söker han sig till Afrika, för u-landstjänst inom Läkare utan gränser. I Burundi återfår han en del av sitt engagemang för läkararbetet.

Samtidigt drabbas hans dotter, sjuksköterskan Johanna Lehman, av en svår whiplashskada efter en bilolycka. Hennes möte med sjukvården och Försäkringskassan blir en katastrof. De flesta av de läkare hon möter är oförstående inför hennes smärtor, eftersom de inte går att ”belägga objektivt”. Hon ifrågasätts, förnedras och får så småningom sin sjukpenning indragen.

I sin desperation skickar Johanna ett mejl till sin far, som själv blivit svårt sjuk och hamnat på sjukhus. När han läser det bestämmer han sig för att resa tillbaka till Sverige och ställa de läkare som förgripit sig mot hans dotter till svars. Väl i Sverige söker Martin Lehman upp dem, en efter en. Han vill skipa rättvisa – eller är det hämnd han söker?

Detta är i stora drag handlingen i smärtiläkaren **Jan Lidbecks** roman *Shamanens sång*, utgiven på egna förlaget Arcona. Hans roman kan beskrivas som en samtidsthiller i sjukvårdsmiljö, med satiriska inslag. Det är en effektivt skriven bok, korta snabba kapitler driver handlingen framåt. Större delen av boken sträckläste jag.

Jan Lidbeck kompletterar handlingen med fiktiva nyhetsartiklar, vilket ger en dokumentär prägel. Eftersom jag forskat om sjukskrivningsdebatten känner jag igen allt, och har stort nöje åt de påhittade men ytterst verklighetstroga artiklarna.

Sjukfrånvaron har debatterats intensivt i flera år, men Jan Lidbeck visar att det fortfarande finns mycket kvar att säga. Hans främsta måltavlor är läkarkollegerna. Allmänläkaren Rutger Jäger, neurologen Felix Clemens och psykiatern Kuno Böhle är

alla karikatyrer, men med tydlig verklighetsbakgrund. Deras sätt att tänka och resonera om de smärtsjuka patienter de möter – med begrepp som ”diffusa diagnoser”, ”somatisering” och ”sjukdomsvinster” – är lätt att känna igen från den debatt som förts i exempelvis Läkartidningen.

Smärtsjukdomar och stressrelaterade diagnoser har mycket låg status i dagens svenska sjukvård. Patienter med sådana sjukdomar hamnar ofta i kläm och riskerar att råka mycket illa ut i mötet med sjukvården och försäkringssystemet. Min tro är att vi i framtiden, då kunskapen om de fysiologiska grunderna för dessa sjukdomar blivit mer kända, kommer att se tillbaka på detta som ett mörkt kapitel i den medicinska historien.

Jan Lidbeck delar utan tvekan den uppfattningen. Hans svidande vidräkning med svensk sjukvård får mig att associera till **PC Jersilds** klassiker *Babels hus* från 1978, en bok som framför allt kritiserade den opersonliga behandling som patienter utsattes för på dåtidens storsjukhus. *Shamanens sång* kommer knappast att få ett lika brett genomslag som Jersilds bok, men jag hoppas att den kommer att läsas och diskuteras i läkarkretsar och bland sjukvårdspolitiker. Det är en viktig roman.

På boken hemsida finns bland annat populärvetenskaplig information och länkar till vetenskapliga artiklar om smärtproblematik.

Ur blogg av Charlotte Therese Björnström

Titeln avslöjar inte på minsta sätt att detta är ”ett samhällsmedicinskt drama, en medicinsk thriller med satiriska inslag” med fokus på svensk sjukvård. Författaren är själv med dr och har arbetat som överläkare, specialiserad bl.a. på långvarig smärtproblematik. Boken kunde knappast ges ut mer lägligt än nu, i nära anslutning till påskuppropet mot utförsäkringarna.

Den tar upp ett närmast osynligt (bokstavligen!) kapitel i sjukförsäkringsdebatten, nämligen hur osynliga sjukdomar eller diffusa diagnoser ofta bemöts av vården och Försäkringskassan (det som inte syns i röntgen eller prover ”finns inte”, eller tillskrivs felaktigt psykiska orsaker), och hur det kan få fatala konsekvenser för patienterna. Det är inte alltid sjukdomen i sig som orsakar det största lidandet.

Handlingen utspelar sig dels i Skåne, dels i Afrika, huvudpersonerna är hjärtläkaren Martin Lehman, som har sökt sig till en u-landstjänst för att försöka finna en ny mening med tillvaron sedan hustrun har dött och sedan hans illusioner om vården har krossats, samt dottern Johanna som arbetar som specialistsjuksköterska tills hon är med om en bilolycka och drabbas av en svår whiplashskada. Det kunde lika gärna ha varit någon annan av de diagnoser som för tillfället inte riktigt tas på allvar, som fibromyalgi, ME/CFS, eller borrelia som blivit kronisk och då inte längre ges någon behandling i Sverige.

Skildringen av hur vården (inte) fungerar för en stor patientgrupp, och hur detta även påverkar läkare som månar om sina patienter, är skrämmande realistisk. Många förtvivlade sjuka kommer att känna igen sig i Johanna. Många frustrerade läkare kommer att känna igen sig i Martin. De tre frontfigurerna bland de övriga läkarna i boken är karikatyrer, som tyvärr också har sina motsvarigheter i verkligheten. Dokument och artiklar som återges är fiktivt autentiska. Det pågår ett tyst krig mellan de parter som borde samverka, politiskt införda regelverk får tragiska konsekvenser, byråkratin skövlar människoliv. Hade det hela inte stundtals lättats upp av träffsäker humor så hade det varit en mycket tung läsning.

Parallellhandlingen i Afrika utgör en kontrast. Med små resurser lyckas man rädda liv. Martins insatser räddar det svårt sjuka barnbarnet till en shaman. Det leder till en vänskap, och till oanade kusliga följdverkningar även på svensk mark. Det leder till reflektioner över vad som är moraliskt rätt. Det leder till ett andligt sökande. Martins dagboksanteckningar, som återges skrivna för hand, öppnar stundtals upp svindlande existentiella perspektiv i brytpunkten mellan tro och vetenskap.

Jag hoppas att boken kommer att väcka den sakfrågedebatt den förtjänar. Vågar man också hoppas att den kan bidra till att åstadkomma en systemförändring?